

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ ТА СУТНОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сергій Ревуцький,

завідувач сектору використання та передачі прав інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, кандидат економічних наук

Будь-яка соціально-економічна система, починаючи з підприємств, окремих регіонів і закінчуючи державою, визначається через розвиток, який означає суттєвий необхідний рух, тобто зміни чого-небудь у часі.

Для визначення поняття та сутності процесу розвитку необхідно, насамперед, мати на увазі, що встановлення конкретного кола аспектів, які характеризують сутність будь-якого поняття є визначальною точкою для формування цілей, структури й подальших досліджень з цього питання.

Дослідники, які займаються проблемами розвитку, підкреслюють, що поняття прогресу розвитку характеризується якісними змінами об'єктів, появою нових форм буття, перетворення та поглиблення їх внутрішніх та зовнішніх зв'язків [1].

Розвиток як процес має різні стадії.

Це перш за все стадії підготовки передумов утворення розвитку як процесу. Перша стадія починається із зовнішнього руху та переходить до другої стадії, що характеризується вже внутрішнім рухом. На третій стадії відбувається формування, перетворення новим процесом тих умов, у яких він виник.

Після цих трьох підготовчих стадій починається власне стадія процесу розвитку, що характеризується стійким існуванням на своїй основі. Закінчується процес розвитку на останній, п'ятій стадії, де відбувається його руйнування.

Такі стадії процесу розвитку характерні для економіки загалом.

Розвиток економіки може відбуватися в різних формах, які залежать від класифікації ознак розвитку.

У сучасній науковій літературі розглядаються шість форм розвитку. Так, залежно від результатів розвитку визначаються дві його форми. Це еволюційна форма, що характеризує поступові цільові змін, та революційна форма, яка передбачає якісні зміни.

Залежно від джерел розвитку виділяють також дві форми розвитку — екзогенну й ендогенну. При екзогенній формі джерело розвитку перебуває поза об'єктом, а при ендогенній формі джерело розвитку — усередині об'єкта. У реальному житті в розвитку соціально-економічної системи ці форми розвитку діють разом.

Крім цього, залежно від механізму розвитку розрізняють екстенсивну форму розвитку, де простежуються та зростають вже наявні ознаки росту, й інтенсивну форму розвитку, в якій відбувається процес використання вже нових елементів.

Усі форми розвитку економіки тією чи тією мірою завжди присутні у реальному житті відіграють певні ролі в перетворенні життя суспільства й окремого підприємства.

Так, у 1950–1960-х роках це стосувалося зовнішньої екзогенної форми економічного розвитку.

Екзогенній формі характерні такі джерела: запозичення «чужих» ідей,

придбання патентів, ліцензій, бюджетне фінансування цільових програм, податкові пільги тощо.

Концепція екзогенного розвитку базувалася на перенесенні технологічного прогресу в економічну систему з інших, більш розвинених країн. Вона була представлена в роботах Я. Тінбергена, Р. Солоу, Р. Харрода та ін. Сутність концепції полягала в тому, що всі країни за сучасних умов мають однаковий доступ до сучасних технологій, а оскільки науково-технічний прогрес стає важливим фактором економічного зростання (разом з капіталом і робочою силою), то країни повинні мати й приблизно однакові темпи зростання продуктивності праці. Та в реальному житті це не відбувалося [2].

Із середини 80-х років ХХ століття Дж. Фросман, Е. Хелпмен, П. Ромен, Р. Лукас, Ф. Агійон та П. Хоувітт запропонували нові підходи до моделей економічного зростання з ендегенним технологічним прогресом, сутність яких полягала в обґрунтуванні позитивної економічної динаміки за рахунок накопичення людського капіталу (нових наукових знань), які за умов цілеспрямованої державної політики забезпечують довгострокове економічне зростання. На основі їхніх досліджень дійшли висновку, що додаткове субсидювання НДДКР в країнах, які досягли значних переваг у дослідженнях і розробках, призводить до суттєвого зростання економічної динаміки. Навпаки, додаткове субсидювання НДДКР у країнах, де більш розвинене виробництво кінцевої продукції, призводить до протилежних результатів [2].

Джерелом ендегенної форми розвитку є внутрішні (власні) фінансові засоби організації, результати власних розробок.

Теорія ендегенного розвитку економіки розвивається й сьогодні в працях провідних вітчизняних науковців і колег з країн СНД.

Розглядаючи форми розвитку соціально-економічної системи необхідно підкреслити, що екстенсивний розвиток в економіці — це розширення кола виробництва: зростання кількості робітників, приріст виробничого обладнання тощо. Інтенсивний же розвиток пов'язаний із застосуванням більш ефективних засобів виробництва — нової техніки і технології. Ці форми розвитку економіки присутні в реальному житті та відіграють роль в перетворенні економічних процесів як суспільства, так і окремого підприємства.

Економічний розвиток країни характеризується через економічне зростання, що показує успіх держави як на поточний момент, так і в довгостроковій перспективі.

При розгляді якості економічного зростання використовується такий показник, як національний дохід. Національний дохід — це наново створена в сфері матеріального виробництва за деякий період часу вартість. Національний дохід також розраховується як частка сукупного (валового) суспільного продукту, що залишається від відрахування засобів виробництва.

На рівні держави економічне зростання може розвиватись як приріст валового внутрішнього продукту (ВВП) — обсяг всього кінцевого продукту за актуальними ринковими цінами, в країні в поточному році з урахуванням інфляції.

Результати виробничої діяльності характеризуються двома показниками — економічний ефект й економічна ефективність.

Економічний ефект — це показник результативності господарської діяльності у формі різниці між її результатами та витратами всіх ресурсів. На практиці економічний ефект — це прибуток від господарської діяльності, але це може бути також і підвищення продуктивності праці, зростання вартості оцінки продукції та інші показники.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

Економічна ефективність виробництва — це співвідношення між результатами та витратами, що здійснювалися для досягнення цих результатів. У реальності підвищення ефективності означає одержання більшої кількості продукту при певному обсязі витрат. Відповідно, зниження ефективності — це отримання меншого обсягу продукту при заданій величині витрат.

В ідеалі економічний ефект — це виробництво продукту визначеної вартості при найменших витрат ресурсів або досягнення найбільшого обсягу виробництва товару та послуг із застосуванням наявних ресурсів [3].

Реальне економічне зростання означає, що суспільство знижує витрати виробництва та підвищує продуктивність праці.

Як свідчить світовий досвід, у країні може виникати також стан, коли економічного зростання немає. Ситуація, коли економічне зростання відсутнє характерна в тому разі, коли відбувається спад виробництва та знижуються економічні показники. Основна причина цього — застарілий виробничий апарат, тобто якість капіталу й технології.

Крім цього, виникає також стан економіки, коли неможливо говорити про розвиток. Йдеться про економічну рівновагу всіх економік, які функціонують у рівноважному режимі.

Як підкреслюють дослідники [4], переплетення господарських зв'язків веде до взаємних узгоджень усієї системи загальних, приватних одиничних пропорцій виробництва й економічних зацікавленостей, тобто до збалансованості економічної системи.

Погодження економічної зацікавленості завжди відносно та припускає можливість відхилення від рівноваги. Це відхилення впливає на характер і динаміку функціонування економічної системи. Деякі відхилення руйнують збалансованість, роблячи систему нестійкою. Якщо ж в економіці є

достатні резерви, які дозволяють поновлювати стабільність, то рівновага може утримуватися тривалий час.

Це досягається в тому разі, коли є деякий надлишок товарів над попитом. Як тільки цей надлишок перевищить визначену межу, й омертвляються накопиченні ресурси, то знижується ефективність їх використання. В результаті отримуємо неефективну стабільність.

Дослідження зарубіжних вчених показали, що існують декілька основних факторів, які впливають на характер і темпи зростання світової економіки [4].

Економічне зростання визначається:

- кількістю та якістю природних і трудових ресурсів (це резерви економіки);
- обсягом основного капіталу;
- нововведеннями, знаннями.

Саме ці фактори пропозиції дають зростання в реальному секторі економіки, стають фізично можливими та характеризують здатність до зростання.

Виходячи з цих факторів зростання світової економіки видатний зарубіжний дослідник М. Портер [5], показав, що економічне зростання залежить від конкурентного розвитку країни та проходить чотири стадії:

- 1) розвитку на основі факторів виробництва;
- 2) інвестиційного розвитку;
- 3) інноваційного розвитку;
- 4) розвитку на основі добробуту.

На основі цих стадій конкурентного розвитку країни можуть орієнтуватися на такі структурні джерела економічного розвитку:

- фактори виробництва;
- інвестиції;
- інноваційна діяльність [6].

Розглядаючи фактори та джерела економічного розвитку країни, необхідно підкреслити, що втягнення в господарський обіг природних ресурсів мають свої обмеження. Так, важливою умовою нової якості економічного зростання є встановлення

меж, за якими втягнення природних ресурсів в виробництво стає соціально шкідливим.

На передній план зростання економіки виходить підвищення її ефективності за рахунок нововведень.

Як свідчить дослідження вчених [7], у світовій економіці за рахунок нововведень (інновацій) відбувається на 28 % підвищення ефективності праці. Тож економічне зростання — це об'єктивна мета економічної політики всіх країн світу. А цього може бути досягнуто лише шляхом впровад-

ження результатів науково-технічного прогресу, але про це буде йти мова в подальших дослідженнях. ♦

Список використаних джерел

1. Бовин А. А. *Управление инновациями в организации : учеб. пособие по специальности «Менеджмент организаций»* / А. А. Бовин, Л. Е. Усредникова, В. Я. Якимович. — 2-е изд., стер. — Москва : Омега-Л, 2008.
2. *Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика* / за ред. д-ра екон. наук, проф Л. І. Федулової. — К. : Основа, 2005. — 552 с.
3. Коноплицкий В. А. *Экономический словарь. Толково-терминологический* / В. А. Коноплицкий, А. И. Филина. — К. : КНТ, 2007.
4. Ковалев Г. Ф. *Основы инновационного менеджмента : учебник для вузов* / Г. Ф. Ковалев ; под ред. проф. В. А. Швандаро. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. — 208 с.
5. Портер М. *Международная конкуренция* / М. Портер ; пер. с англ., под ред. В. Д. Шетинина, — М. : Международные отношения, 1993.
6. Фатхутдинов Р. А. *Инновационный менеджмент : учебник* / Р. А. Фатхутдинов. — 20-е изд. — М. : Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. — 624 с.
7. Denison E. F. *Trends in American Economic Growth (1929-1982)*. — Washington : The Brookings Institution, 1990. — P. 30

Шановні читачі.

У № 1 поточного року в журналі «Теорія і практика інтелектуальної власності» було допущено помилку на с. 19. Так, замість фотографії Олени Штефан було розміщено фотографію іншої людини та частина номерів видання, через технічну помилку, вийшла з неправильною фотографією.

Редакція журналу просить вибачення в автора, а також у всіх читачів за цю прикрю ситуацію.